

УДК 378.147: 81.243

Пасічник Олена Олексіївна

кандидат педагогічних наук, доцент

доцент кафедр іноземних мов

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна

Школяр Наталія Валеріївна

аспірант кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки

Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна

ДИДАКТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ФАХОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ

Стаття актуалізує питання вивчення фахової термінологічної лексики на заняттях іноземної мови як невід'ємної складової подальшої професійної компетентності студентів. Автор вказує на характерні особливості термінологічної лексики залежно від ступеня спеціалізації. Особлива увага приділяється етапам навчання термінологічної лексики в межах аудиторної та позааудиторної роботи студентів. Визначається дидактичний потенціал використання інформаційних технологій у процесі професійної іншомовної підготовки студентів.

Ключові слова: термінологія, фаховий, компетентність, текст, вправа.

Вступ. Головним принципом розвитку та становлення суспільства є принцип безперервності навчання. Необхідність постійного професійного вдосконалення зумовлює оновлення змістового компонента відповідно до тенденцій розвитку тієї чи іншої галузі. Сфері професійної діяльності будь-якого фахівця притаманна особлива мовна система – мова фаху, центром якої є термінологія. Як зазначає Н. Бордовська [1, с.99], термінологічність, як одна з особливостей наукового стилю, інформативне ядро мови науки та фаху, повинна проявлятися на кожному з етапів підготовки до професійної діяльності та спілкування. З одного боку, терміни відображають характерні особливості розвитку теорії та практики тієї чи іншої галузі, а з іншого – закладають основу для її подальшого розвитку. Відповідно, термінологічна компетентність фахівця робить його більш конкурентоспроможним, адже сприяє підвищенню рівня наукового пізнання, розвитку практичних та комунікативних умінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якщо питання необхідності формування термінологічної компетентності не викликають суперечок у наукових колах і є предметом активного дослідження вчених (Л.Барановська, Д.Бобова, В.Борщовецька, Н.Бордовська, Л.Вікторова, І.Власюк, М.Гуць, І.Дроздова, Г.Онуфрієко, Т.Симоненко, І.Харченко, Я.Януш тощо), дискусійним досі залишається її місце у системі становлення фахівців. До прикладу, О.Тур визначає її як важливу складову мовно-комунікативної компетентності, О.Грибан виділяє її як структурний компонент інформаційної компетентності. На взаємозамінність понять “мовно-професійна” та “термінологічна” компетентність вказує Т.Стасюк. Такі дослідники як Н.Бордовська, Л.Вікторова, І.Харченко аналізують формування термінологічної компетентності як невід'ємної складової професійної компетентності. Беззаперечним вважаємо той факт, що професійно компетентним можна назвати лише того фахівця, який вільно орієнтується в логічно-понятійній системі “своїх” галузі знань, лексичній системі мови фаху, постійно розширює свій індивідуальний термінологічний словник.

Мета статті полягає у визначенні підходів до навчання фахової термінології як основи термінологічної компетентності у сфері професійного спілкування іноземною мовою.

Виклад основного матеріалу. Як було зазначено

вище, знання термінології стає основою подальшого засвоєння професійно значущих знань, формування умінь та навичок. У зв'язку з тим, що мовлення спеціфіка професійного стилю спілкування, насамперед, визначається значним термінологічним різноманіттям, фахівцям необхідно володіти великим лексичним запасом фахової термінології, для того, щоб успішно брати участь у різних формах професійного спілкування.

На основі аналізу наукових праць [4, с.13] можна стверджувати, що під термінологією розуміють, як правило, сукупність спеціальної лексики, термінів, які слугують для вираження понять певної галузі знань.

В межах когнітивно-діяльнісного підходу термінологію розглядають як результат когнітивної діяльності фахівців на основі концептуалізації та вербалізації професійних знань, що призводить до появи термінів, які акумулюють спеціальну інформацію, необхідну для здійснення наукової та професійної взаємодії.

Важливою є виокремлення термінів з масиву загальноживаної лексики, що зумовлено їх тісним взаємозв'язком. Процес перетворення термінів у слова загального вжитку й використання звичайних слів для формування термінології має постійний характер. Разом із тим галузева лексика стає головним джерелом поповнення словникового складу літературної мови. Це свідчить про те, що межа між термінологічною й загальноживаною лексикою нестабільна й має функціональний характер, тому їх розмежування інколи спричиняє об'єктивні труднощі.

Визначаючи методи навчання фахової термінології, необхідно враховувати той факт, що, залежно від ступеня спеціалізації, значення терміни поділяються на три групи [3, с.79]:

1. Загальнонаукові терміни, які вживаються майже в усіх галузевих сферах, наприклад: *research* - наукове дослідження; *theory* – теорія, принцип; *design* – проект, дизайн; *pattern* – зразок, шаблон; *strategy* – стратегія, *method* – метод, спосіб; *technology* – техніка, технологія, *data* – дані, відомості тощо. Слід зазначити, що такі терміни в межах певної термінології можуть конкретизувати своє значення, наприклад: *design* – малюнок, візерунок; *pattern* – викрійка, малярюк на тканині.

2. Міжгалузеві терміни – це терміни, які використовуються в кількох споріднених або й віддалених галузях (*pin* - шпилька, брошка, болт, вісь, вивід; *thread* – нитка, жилка дроту; *tube* – тубик, пробір-

ка, електронно-променева трубка).

3. Вузкоспеціалізовані терміни – це слова або словосполучення, які позначають поняття, що відображають специфіку конкретної галузі, наприклад: *kiln* – випалювальна піч; *insole* – устілка; *shears* – ножиці; *BIOS (Basic Input Output System)* – базова система вводу/виводу даних; *debugger* – налагоджувальна програма.

Ознайомлення студентів із загальнонауковими термінами переважно відбувається на початковому етапі вивчення іноземної мови професійного спрямування, адже, як свідчить практика, вони ще не мають сформованої предметно-понятійної бази майбутньої сфери діяльності рідною мовою. Роботу ж над міжгалузевими та вузкоспеціалізованими термінами необхідно інтенсифікувати на старших курсах навчання.

Становлення термінологічної компетентності студентів, у першу чергу, залежить від ретельно підбраного навчального матеріалу та послідовного виконання системи вправ, які дозволяють розвивати та покращувати навички в усіх видах мовленнєвої діяльності. Також необхідно визначити склад та обсяг термінологічної лексики в межах текстів фахового спрямування, які відповідали б критеріям актуальності, новизни, практичної спрямованості, доступності, та відповідали пізнавальним інтересам майбутніх фахівців.

Засвоєння фахової термінології розпочинається з етапу ознайомлення, семантизації та представлення фонетико-графічного образу слова. Це етап до текстового опрацювання термінів, де виконуються вправи на їх номінацію, формується умінь оперувати термінами на рівні слова, словосполучення або речення. Від рівня сприйняття лексичної одиниці залежить міцність і довготривалість утримання її в пам'яті, а також швидкість і можливість подальшого відтворення. Сприйняти об'єкт, яким у даному випадку виступає лексична одиниця, означає ідентифікувати його з поміж інших, та вміти віднести до його до певного класу предметів [2, с.54].

Варто зазначити, що введення нової термінологічної лексики може відбуватися як вербальним способом (через переклад, визначення дефініцій, підбір синонімів та антонімів, контекстуалізацію, семантико-синтаксичний аналіз тощо), так і на основі принципу наочності. Адже не рідко термінологічні словосполучення не мають чіткого відповідника у мові перекладу і той чи інший елемент, або процес простіше представити у графічній чи мультимедійній формі.

Під час презентації фахової лексики необхідно дотримуватись принципу системності. Завдяки чому терміни виступають не відокремленим набором лексичних одиниць, а є взаємопов'язаними структурно-логічними компонентами певного тематичного поля. Корисною є побудова асоціативних ланцюжків у межах цього тематичного поля, що дозволяє легко запам'ятати і в подальшому відтворити не лише ключові, але й суміжні поняття.

До прикладу, перед вивченням теми "Networking", зі студентами комп'ютерних спеціальностей доречним буде створення такого ланцюжка термінів як: *access point* → *antenna* → *cable* → *hub* → *modem* → *router* → *switch* → *wireless network adapter* тощо.

Серед великої кількості дотекстових вправ ефективними є використання таких, що сприяють активізації нових термінів шляхом підстановки, трансформації, групування лексичних одиниць за певними ознаками, завершення речень відповідними словами, заповнення пропусків та складання словесних ланцюжків, побудови словосполучень та власних ре-

чень.

Наступний етап оволодіння професійною лексикою передбачає її закріплення та формування навичок вільного використання у контексті ситуацій мовленнєвого спілкування. Робота над текстами фахового спрямування, які виступають своєрідним прототипом майбутньої діяльності фахівців, слугує активізації лексичних одиниць, розкриттю їх значення та розвитку комунікативних умінь студентів. Від змісту тексту залежить ефективність організації навчальної інтерактивної діяльності з розуміння смислової інформації та результативність засвоєння термінів. Відтак, важливим є підбір автентичних професійно орієнтованих текстів, які сприяють не лише розширенню словникового запасу студентів, але й виступають цінним джерелом інформаційних та пізнавальних матеріалів, доповнюючи тим самим зміст спеціальних дисциплін.

Вправи цього етапу спрямовані на сприйняття та пошук певної інформації, а також автоматизацію дій з термінологічною лексикою. До прикладу, працюючи над текстом, студенти можуть здійснювати пошук ключових термінів, групувати їх за підтемами чи тематичними групами, визначати різноманітні функціональні взаємозв'язки в окремих реченнях чи цілому тексті, підбирати визначення та еквіваленти тощо.

Заключний етап роботи спрямований на практичне застосування засвоєної професійної лексики, її усвідомлене вільне оперування. Студенти виконують післятекстові вправи науково-творчого характеру зорієнтовані на активізацію термінів як в усному, так і писемному мовленні на рівні понадфразової єдності та тексту. На цьому рівні реалізується відбір засобів і методів формування та формулювання думки в процесі професійного мовного спілкування. Такі вправи допомагають узагальнювати та критично оцінювати прочитане, аргументовано доводити чи спростовувати твердження, стимулюють власні монологічні та діалогічні висловлювання.

Цікавим та ефективним є також використання графічних зображень (схем, рисунків) за допомогою яких можна виявити послідовність та протікання того чи іншого процесу, пояснити поетапність його виконання та особливості функціонування. Така діяльність є мотиваційно-спонукальною на рівні мовленнєвої активності. Крім того, на даному етапі розвитку термінологічної компетентності доцільно застосовувати такі форми роботи, як дискусії за прочитаними текстами, рольові або ділові ігри, написання доповідей, виступів, проведення презентацій. Відтак, системна робота над текстами не тільки інтенсифікує процес оволодіння фаховою лексикою, а й підвищує ефективність навчання професійного спілкування в цілому.

Зазначені етапи роботи над засвоєнням термінологічної лексики належать до аудиторних, та потребують активного втручання з боку викладача, основне завдання якого знайти такі форми і методи подачі та опрацювання матеріалу, які зробили б цей процес цікавим і бажаним для студентів. Проте, ефективність будь-якої навчальної діяльності залежить від правильної організації навчального процесу та готовності студентів до самонавчання, актуалізуючи цим вагомість самостійного компонента. Особливе місце тут належить використанню сучасних методів навчання, зокрема впровадженню інформаційних технологій в процес навчання іноземної мови. Їх дидактична ефективність визначається значним потенціалом як в технічному, так і в змістовому вимірах, спонукаючи студентів до поглиблення та систематизації набутих знань, тренування практичних умінь,

формування умінь роботи з додатковою довідковою та спеціалізованою літературою, саморозвитку та подальшої самореалізації.

Мета позааудиторної самостійної роботи студентів полягає у вдосконаленні іншомовної професійної термінологічної компетентності шляхом творчої, пошукової діяльності, що передбачає виконання спеціально розроблених вправ за завдань дослідницького характеру та безпосередньої активної участі студентів у навчальному процесі. На допомогу викладачеві приходить велика кількість додаткових інформаційних освітніх ресурсів (електронні підручники, бібліотеки, інтернет-ресурси, аудіо- та відеоматеріали). Широке використання комп'ютерних навчальних програм дозволяє викладачеві самостійно моделювати чи підбирати необхідний тип завдань відповідно до етапу оволодіння професійною лексикою та запитів студентів, а також здійснювати самоконтроль та контроль успішності.

Першочергове значення при організації позааудиторної самостійної роботи студентів набуває розвиток навичок роботи з електронними ресурсами, який полягає в спеціально організованому пошуку, аналізі та правильному використанні інформації. Використовуючи он-лайн словники та довідкову літературу, на початковому етапі формування термінологічної компетентності студенти можуть виконувати до-

даткові вправи на самостійний підбір дефініцій до поданих термінів, пошук синонімів чи антонімів, розшифровування аббревіатур та акронімів тощо. В подальшому, за допомогою спеціально підібраних посилань, викладач спрямовує діяльність студентів на пошук автентичних текстів фахового спрямування та роботу над ними на основі критичного підходу та аналізу вміщеної в текстах інформації. Тобто, студентам можна запропонувати знайти в тексті необхідну лексичну інформацію, підготувати тези та скласти план тексту з метою його подальшого обговорення, визначити головну ідею тексту й передбачити подальший хід дій. Завершальний етап опрацювання певної фахової термінології часто передбачає самостійний пошук та систематизацію аудіо- та відео файлів з метою створення комп'ютерних презентацій, ділових та рольових ігор тощо.

Висновки. Формування професійної термінологічної компетентності студентів носить комплексний інтегрований характер, потребує ретельного добору матеріалів і методів, відбувається внаслідок поетапного виконання вправ та завдань під час аудиторної та позааудиторної роботи. Зважаючи на виняткову роль термінології у професійній діяльності фахівця будь-якої сфери, важливим є пошук нових підходів та організаційних форм навчання з означеної проблематики.

Список використаної літератури

1. Бордовская Н.В., Кошкина Е.А. Структурно-функциональная модель терминологической компетентности специалиста // Вестник СПбГУ. Серия 16. Психология. Педагогика. 2016. Вып. 4. С. 97–109.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання // Наук. редактор укр. видан. доктор пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Панченко В.В. Термінологічна лексика у професійному спілкуванні / В.В.Панченко // Вісник Національного транспортного університету. – 2014. - № 29(2). – С. 77-84.
4. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: [монографія] / Л.М.Томіленко. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. – 160 с.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2017 р.

Стаття прийнята до друку 23.10.2017 р.

Пасечник Елена

кандидат педагогических наук, доцент
доцент кафедры иностранных языков

Хмельницкий национальный университет, г.Хмельницкий, Украина

Школяр Наталья

аспирант кафедры социальной работы и социальной педагогики
Хмельницкий национальный университет, г. Хмельницкий, Украина

ДИДАКТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКИ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ИНОЯЗЫЧНОЙ ПОДГОТОВКИ

Статья актуализирует вопросы изучения профессиональной терминологической лексики на занятиях иностранного языка как неотъемлемой составляющей профессиональной компетентности студентов. Автор указывает на характерные особенности терминологической лексики в зависимости от степени специализации. Особое внимание уделяется этапам обучения терминологической лексики в пределах аудиторной и внеаудиторной работы студентов. Определяется дидактический потенциал использования информационных технологий в процессе профессиональной иноязычной подготовки студентов.

Ключевые слова: терминология, профессиональный, компетентность, текст, упражнение

Pasichnyk Olena

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Associate Professor
Department of Foreign Languages
Khmelnytsky National University, Khmelnytsky, Ukraine

Shkoliar Natalia

Post Graduate Student of Social Work and Social Pedagogy Department
Khmelnytsky National University, Khmelnytsky, Ukraine

DIDACTIC AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF TERMINOLOGICAL VOCABULARY TEACHING IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE TRAINING

The article deals with the issue of terminological vocabulary as the main component of students' professional competence. The author outlines its significance and defines the peculiarities of its specialization. Particular attention is paid on the stages of terminological vocabulary teaching on the basis of professionally oriented texts in the process of self-studying as well as class work activities. Terminology is described as the study of terms and their use, which enables people in a particular industry to communicate and interact clearly. Professional and scientific terms become fundamental elements of problem-oriented dialogs and scientific texts which require special attention and educational approaches. It is identified that the stages of teaching terminological vocabulary have been correlated with the stages of activity and development of professionally oriented texts. Thus, there are three groups of tasks. The value of professional terminology in the system of well-qualified specialists training requires the constant search for modern methods and technologies.

Key words: terminology, professional, competence, text, exercise.